

Soğuk Savaş Döneminde Amerikan Toplumunda Kadın Olmak: *Sylvia Plath'ın Günceleri'nde Toplumsal Cinsiyet*

Being a Woman in American Society during the Cold War: Gender in the Journals of Sylvia Plath

Duygu DİNÇER *

Öz: Sylvia Plath, yirminci yüzyıl gizdökümcü edebiyatının önde gelen isimlerinden biridir. Yaşamı ve yapıtları (özellikle *Sırça Fanus* adlı romanı ve *Ariel* şiirleri) farklı disiplinlerden pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bu çalışmada bir nitel araştırma yöntemi olan doküman analizi aracılığıyla Plath'ın yapıtları arasında yalnızca güncelerine odaklanılmış ve bu güncelerdeki toplumsal cinsiyet ilişkin sorgulamalar çözümlenmiştir. Bu amaçla önce 1950'li yılların Amerikan toplumundaki ideal kadın tipi ele alınmış, ardından Plath'ın bu ideal kadın tipi gölgesinde yaptığı toplumsal cinsiyete ilişkin sorgulamalar irdelenmiştir. Yapılan incelemeler Soğuk Savaş dönemi Amerika'sında Plath'ın çatışan aşk tarzları, bakirelik/el değmemişlik tabuları, ikinci cins olma ve erkek yaşamına öykünme, kadının evlilik içindeki konumu, eş seçimi ve feminist ya da "kız kurusu" olarak anılma korkuları, cinsel politika, güzellik ve beden imgesi, evlilik ve kariyer çatışması, annelik ve çocuk sahibi olma ve aile içinde toplumsal cinsiyet rollerine dayalı iş bölümü konularında eleştirileri olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Plath ailesinin hiyerarşik ve patriarkal yapısının yazarın toplumsal cinsiyete bakışı üzerinde kritik bir role sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Sylvia Plath, Toplumsal Cinsiyet, İdeal Kadın İmgesi, Amerikan Toplumunu, Soğuk Savaş

Abstract: Sylvia Plath was one of the prominent figures of the confessional literature of twentieth century. Her life and works (especially her novel titled *The Bell Jar* and *Ariel* poems) have been examined by many researchers from different disciplines. This study only focused upon her journals through document analysis, a form of qualitative research method and her questionings on gender were analyzed in the light of her journals. To do this, firstly, the ideal woman's type of 1950's American society was addressed, then, the gender questionings of Plath were examined in the shade of this ideal woman image. Analysis showed that Plath has a lot of criticism related topics such as conflicting love styles, taboos on virginity, second sex and jealousy of male life, the position of women in marriage, the choice of spouse and fears of being calling a feminist or a spinster, sexual politics, beauty and body image, conflicts between marriage and career, motherhood and childbearing, and traditional gender roles within the family in American society during the Cold War. In addition, it was found that the hierarchical and patriarchal structure of Plath's family had a critical role in her viewpoint on gender.

Keywords: Sylvia Plath, Gender, Ideal Woman, American Society, Cold War

* Dr. Öğr. Ü., İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı; Türkiye Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ve Kadın Araştırmaları Koordinatörlüğü, İstanbul. drduygudincer@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2496-6902>

Bu çalışma, makale yazarının 2019 yılında İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Bilim Dalı'nda Doç. Dr. Aynur Soydan Erdemir danışmanlığı altında yürüttüğü "Sylvia Plath'ın yapıtlarının tarihsel koşullar ve toplumsal cinsiyet ışığında incelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir

Giriş

Öncülüğünü Lowell, Roethke, Ginsberg, Berryman ve Sexton gibi şairlerin yaptığı gizdökümcü (itirafçı) edebiyatın güçlü temsilcilerinden olan (Marmara 2011, 8) ve trajik intiharıyla edebiyat dünyasında büyük yankı uyandıran Sylvia Plath (1932-1963), XX. yüzyılın en ilgi çekici ve sarsıntı yaratıcı şair ve yazarlarından biridir (Hatfield 2017, 494). Yazın dünyasındaki çıkışını her ne kadar yaşamının son yıllarında yazdığı *Ariel* şiirleriyle yapmış olsa da çevresinde görüp duyduklarını ve yaşadıklarını kaydetmeye çok erken yaşlarda başlamıştır. İlk günce kayıtlarını ilkokulda tutmuş, ilk şiirini sekiz yaşında bastırmıştır (Orlijan 2002, 284). Hayattayken yayımlanmış yalnızca iki kitabı olsa da [*The Colossus* (1960) adlı şiir kitabı ve Victoria Lucas takma adıyla intiharından bir ay önce yayımlattığı *The Bell Jar* (1963) isimli romanı (Fish Hatfield, 2017)] ölümünden sonra annesi (Aurelia Plath) ve eşi (Ted Hughes) tarafından birçok eseri yayıma hazırlanmıştır: *Ariel* (1965), *Crossing Water* (1971), *Winter Tress* (1971), *Johnny Panic and the Bible of Dreams* (1977), *Letters Home* (1976) ve *Journals of Sylvia Plath* (1982). Bunların dışında farklı gazete ve dergilerde basılmış çok sayıda şiiri, deneme yazısı, kısa öyküsü ve BBC’ye yaptığı şiir okumaları, röportajları bulunmaktadır. Günümüzde Plath üstüne kurulmuş güçlü bir yazın endüstrisi vardır (Kumlu 2010, 134) ve bu endüstri her geçen gün ivme kazanmaktadır. Plath’ın yapıtları her zaman değerli ürünler olmuş olsa da popülerliğini intiharından sonra kazanmıştır. Örneğin Ted Hughes tarafından yayıma hazırlanan *The Collected Poems*’i 1982 yılında Pulitzer Ödülü almıştır (Wagner-Martin 2003, x). Günce ve mektupları ise (ilk etapta her ne kadar büyük ölçüde sansürlenmiş olsa da) 1950’li ve 60’lı yılların Amerika’ındaki kadınlık deneyimine ve eşlik-annelik-yazarlık üçgeninde yaşanan zorluklara (Dinçer & Ekşi 2016, 411) ışık tutması nedeniyle kadın araştırmacılarının ilgi odağı olmuştur. Ted Hughes’in, Plath’ın ölümünden önceki aylarına ışık tutan son güncesini “kocalık ve babalık hakkına” dayanarak yok etmesi ve onun üzerine hazırlanan her biyografik çalışmayı “editörlük hakkı”nı kullanarak sansürlemesi bu ilgiyi daha da arttırmıştır (Berktaş 1998, 22). Öyle ki gaz soğurmak üzere mutfak fırınına soktuğu başı, çok geçmeden feminizmin önde gelen ikonlarından biri hâline gelmiştir. Böylelikle eserleri, feminist eleştiri okumalarının temel kaynakları arasında yer almaya başlamıştır.

Plath üzerine yapılan feminist analizler, önceleri ağırlıklı olarak şiirleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle “Daddy”, “Lady Lazarus”, “Two Sisters of Persephone” ve “The Jailer” adlı şiirleri feminist edebiyat eleştirisinin inceleme konuları arasında ön sıralarda yer almıştır (Karakoç 2016, 20). Bu çalışmalar üzerine yapılan incelemeler Plath’ın şiir sanatının, ataerkil toplumsal düzene karşı bir tür patlama olarak geliştiğini ortaya koymuştur (Görey 2014, 147). Başka bir deyişle ürettiği şiirlerin ezilen konumda olan ve baskı altında tutulan kadının hiddetli sesini duyurmaya çalıştığı (Orlijan 2002, 286; Spivack 2004, 218) ve yalnızca kadınlık deneyimi içinden tecrübe edilebilecek en derin duygulara ayna tuttuğu anlaşılmıştır (Pipoş 2013, 17). Özellikle “Lady Lazarus” adlı şiiri, feminist şiir sanatının başyapıtlarından biri olarak kabul edilmiş ve şiirdeki Lazarus karakterinin yaşam ve ölüm sınırında verdiği mücadele, ezilen kadının ataerkil toplumda verdiği hayatta kalma mücadelesine benzetilmiştir (Karakoç 2016, 72). İlerleyen yıllarda Plath’ın şiirlerinde olduğu kadar düzyazılarında da (bkz. *Sırça Fanus* adlı romanında) “feminizmin tohumlarının” filiz verdiği anlaşılmıştır. Örneğin Marmara (2011, 41) bu konudaki tespitlerini şu sözleriyle açıklamıştır:

Plath’ın şiirlerinin feminizmin tohumlarını taşıdıklarını söyleyebiliriz, çünkü o bir kadının varoluşuyla gerçek bir fenomen olan çevresi arasında bir gerilim yaratır. Ama bu süregelen çatışma, romanı Sırça Fanus’ta açıkça belirgindir: Romanda Ester’in kendini yerdeki bir çukur gibi hissettiğini söyler; ki bu aslında güç ilişkileri aracılığıyla kadınları umutsuzluğa sürükleyen bir toplumda bir kadının varlığının çoğu zaman görmezden gelineceğine dair bir benzetmedir (Marmara 2011, 41).

Alıntılanan ifadelerden anlaşılacağı üzere yazarın yaşamının son yıllarında kaleme aldığı *Sırça Fanus* adlı romanında kadınlığın pek çok farklı sancılı yaşantısı ele alınmaktadır. Bu da Plath’ın sanatının zaman geçtikçe daha fazla feminist bileşenlerle kaplandığını ortaya koymaktadır

(Britzolakis 2013, 265). Benzer şekilde yazarın günceleri de annelikten kısırlığa, bekâretten ihanete, geleneksel cinsiyet rollerinden evlilik ve kariyer çatışmasına kadar pek çok cinsiyet merkezli sorgulamayı ele almakta ve zamanın ruhunu kadın deneyimine duyarlı bir perspektifle yansıtmaktadır. Toplumsal düzlemde gözlenen her türlü eşitsizliğe karşı cinsiyet eşitliğinden yana olan Plath (Karakoç 2016, 77), eserlerinde bu protest tavrını açığa çıkarmaktadır. Yazarın yakındığı ve eleştirdiği bu çifte standartlı ataerkil düzenin intiharındaki en önemli faktörlerden biri olduğunu savunan araştırmacılar vardır. Örneğin Marmara'ya (2011, 22) göre Plath, “kadınların toplumsal bir hastalığın sonucu olan perişanlığının kurbanı olmuştur”. Başka bir deyişle “kadınlara ikinci sınıflığı dayatan ve sarılmaları için, ıstırapla dokunmuş bir kumaştan başka bir şey sunmayan bir toplumun kurbanıdır” (Marmara 2011, 66). Ayrıca babasını erken yaşta kaybetmesi ve onun yokluğunu dolduracak bir erkek/yetke figürünün olmaması (fakat bu erkek figürünün varlığını hayatında duyumsamaya yoğun bir ihtiyaç duyması) da ölümüne yol açan faktörler arasında sayılmaktadır:

Plath'ın başat bir erkek figürünü hep özlemesi üzücüdür; bunun sebebi belki de babasız olması ve annesi tarafından büyütülmesidir. Kendini gerçekten androjen hissedebilse ya da öyle olduğuna ikna olabilse, belki de “hayata ve ölüme soğuk bir gözle” bakabilirdi. Her ne kadar şiirlerinde kadınların kaderini modern uygarlığın kaderiyle kusursuzca birleştirse de, bunu kabullenmenin dehşetini algılayamaz ve S. de Beauvoir'ın “Erkeğin asıl zaferi, kadının onu kendi kaderi olarak kabullenişidir” sözüyle belirttiği gerçeği aşmaya çalışmaz (Marmara 2011, 38).

Yukarıda alıntılanan ifadelerle göre Plath, kaderini bir erkeğin kaderine teslim edişinin kurbanıdır; “çocukken babası, ‘kadın’ olduğundaysa kocası tarafından yalnız bırakılmıştır” (Marmara 2011, 66). “Babanın yetke figürü olduğu ve annenin sessiz kalmayı yeğlediği bir yuvaya doğmuş” (Eradam 1997b, 7); hiyerarşik ve ataerkil bir aile atmosferinde yetişmiştir. Bu atmosferde anne ve babası arasındaki büyük yaş farkı (21 yıllık bir yaş farkı) da etkin bir rol oynamıştır. Evde Otto Plath'ın büyük bir ağırlığı vardır ve Plath küçük yaşlardan itibaren hem babasının sevgisini kazanmak isteyen bir kız evlat hem de Aurelia Plath'ın Otto Plath karşısındaki uysal tavırlarının bir tanığı olarak otorite figürü olan bir erkeği memnun etmenin önemini ve gereğini hissederek büyümüştür. Babasının ölümünden sonra aile içinde izleri sürülen ataerkil yapı bir miktar hafiflese de yine de varlığını büyük ölçüde korumuştur. Dolayısıyla Plath'ın eserlerinde varlığını hissettiren toplumsal cinsiyete ilişkin sorgulamalarda üyesi olduğu ailenin büyük bir etkisi vardır.

Bununla birlikte günce ve mektupları incelendiğinde Plath'ın toplumsal cinsiyete ilişkin tanıklıklarında yalnızca mikro düzeydeki aile içi ilişkilerin değil; makro düzeydeki toplumsal koşulların da payı olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle son yıllarda Amerikan kültürü üzerine çalışan tarihçiler, Plath'ın yaşadığı yıllara tekabül eden 1945-1960 yıllarının “Amerikan ideal kadın imgesi”nin yaratımına rastladığını savunmaktadır. Başka bir deyişle bu yıllarda yaşayan kadınların ve dönemin ideal kadın imgesinin politik, ekonomik ve askeri koşulların etkisi altında olduğu yönünde tespitler vardır. Yapılan çalışmalarda bu etkilerin hükümet propagandası, popüler magazin dergileri ve filmler aracılığıyla yaygınlaştırıldığı anlaşılmaktadır (Meyerowitz 1994'ten akt. Holt 2014, 2). Dolayısıyla o yılların yazılı basını incelendiğinde ideal kadın imgesine dair pek çok ipucu bulunduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde dönemin edebiyat yazınının da zamanın ruhunun cinsiyetlendirilmiş karakterini açığa çıkarmada önemli bir veri kaynağı olduğu düşünülmektedir. Plath'ın gizdökümcü edebiyata örnek teşkil eden çalışmalarının taşıdığı tarihsel ve fenomenolojik değer göz önünde bulundurulduğunda günceleri üzerinden yapılacak bir toplumsal cinsiyet okumasının Soğuk Savaş dönemi Amerika'sındaki kadınlık deneyimlerine ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmada Plath'ın toplumsal cinsiyete ilişkin sorgulamaları doküman analizi yöntemine başvurularak incelenmiş ve dönemin ideal kadın imgesinin gölgesinde ortaya çıkan ikircikli kadınlık deneyimleri yazarın günce kayıtları üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Soğuk Savaş Dönemi ABD’inde Kadının Konumu

İkinci Dünya Savaşı yıllarında erkekler savaşa katıldığı için kadınların ekonomik bağımsızlığı, işgücüne katılımı ve böylece kamusal alandaki görünürlüğü desteklenmiş olsa da savaş sonrası yıllarda bu tutum değişime uğramış ve kadınlardan özel alandaki sınırlarına geri çekilmeleri, geleneksel kadınlık rollerine yeniden bürünmeleri istenmiştir (Apak 2004, 59; Fejer & Talif 2014, 1-2; Holt 2014, 1). Dönemin ideolojik atmosferi aile kurumunu, psikolojik bir kale, iç ve dış tehditlere karşı bir tampon olarak tanımlamış (Fejer & Talif 2014, 2; Tyler-May 2008, 36); bağımsız kadını arzulanan sosyal düzeni bozabilecek bir “iç tehdit” olarak konumlandırmıştır (Fejer & Talif 2004, 2; Tyler-May 2008, 68). Böylece savaş yıllarının kadını ev dışında çalışmaya yöreklendiren toplumsal iklimi çözülmeye başlamıştır (Tyler-May 2008, 68). Kadınlara daha çok ev ve çocuk yetiştirme; erkeklere ise çalışma ve eve ekmek getirme konularındaki geleneksel görevler yüklenmiştir (Meyerowitz 1994’ten ak. Holt 2014, 1). Medya ve iletişim araçları yoluyla “ideal kadın” imgesi yaygınlaştırılmış, kadınlardan bu imgenin gerektirdiği cinsiyet rollerine uygun hareket etmeleri [düşünmeleri, giyinmeleri, konuşmaları, eylemleri]; kimliklerini bu doğrultuda inşa etmeleri beklenmiştir (Fejer & Talif 2014, 2; Holt 2014, 1). Dolayısıyla 1950’lerde yaşayan kadın için en büyük imtihan, normatif ideal kadın imgesinin dışına çıkıp otantik bir ben olarak var olmak olmuştur. Fakat bu yolda kadının önünde başta devlet olmak üzere pek çok engel vardır. Amerikan hükümeti, [o yıllarda] yaratmak istediği ulus için kadını özel alanda konumlandırmayı (Fejer & Talif 2014, 2) ve toplumsal hayattaki rollerini yuva kurma ve bakım verme işlevleriyle sınırlandırmayı tercih etmiştir. Anneler ve yaşça olgun diğer kadınlar ataerkiyi içselleştirdiği için bu sınırlandırmayı kabul etmiş ve geleneksel cinsiyet rollerini kızlarına aktarmıştır. Bu bağlamda otantik bir ben olma yolunda ilerlemek isteyen entelektüel kadının önünde çok az kadın rol model kalmıştır (Wagner 1986, 57-58). Entelektüel kadının önündeki bir diğer engelse diğerlerinden farklı olmasına bağlı olarak ortaya çıkan kendine yabancılaşma ve yalıtım duygusu olmuştur (Fejer & Talif 2014, 5; Kaur 2017, 49). Friedan (1983, 61-62) tarafından da belirtildiği üzere bu devrin kadını, kocasının karısı ve çocuklarının annesidir; yalnızca *kendisi* değildir; ondan kendisi olması değil, kendine biçilmiş rollerden ibaret olması beklenmiştir. Plath da benliğini ve eserlerini bu toplumsal arka plan bağlamında şekillendirmiştir.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla yürütülmüştür. Çalışmada Plath’a ait dokümanlar arasında dikkate değer bir yere sahip olan günce kayıtları, yazarın toplumsal cinsiyete ilişkin sorgulamalarını keşfetmek için doküman incelemesi yoluyla incelenmiştir. Doküman incelemesi basılı ya da elektronik kaynakları (örneğin reklamlar, katılım kayıtları, kitaplar, toplantı notları, broşürler, el kitapları vb.) değerlendirmeye dönük sistematik bir prosedürdür (Bowen 2009, 27). Dokümanlar, açık seçik ve somut bir nitel araştırma malzemesi olarak bir durumun ya da bağlamın anlaşılması için faydalı birer araç vazifesi görmektedir (Grady 1998, 24). Başka bir deyişle dokümanlar bağlamsal bir temele dayalı olarak veri toplamada faydalıdır. Bowen’a (2009, 32) göre doküman incelemesi yüzeysel okuma, inceleyerek okuma ve yorumlama olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmektedir; hem içerik analizi hem de tematik analiz bileşenlerini içermektedir. İçerik analizi araştırma sorusuna ilişkili kategoriler oluşturmayı; tematik analiz ise kategoriye dönüşecek temaların ortaya çıkarılması yoluyla veri içindeki örüntülerin keşfedilmesini gerektirmektedir. Bu çalışmada ağırlıklı olarak içerik analizi bileşeninden faydalanılmıştır.

Günceleri Işığında Plath’ın Toplumsal Cinsiyete İlişkin Sorgulamaları

Plath gerek psikolojik ihtiyaçları gerek yakın ilişki deneyimleri gerekse etrafında gözlemlediği kadın-erkek ilişkileri doğrultusunda güncelerinde toplumsal cinsiyete ilişkin çeşitli sorgulamalar

yapmıştır. Bahsi geçen sorgulamalar geniş bir yelpazeye yayılmakla birlikte bu çalışma kapsamında yalnızca aşağıda belirtilmiş olan temalar üzerinde durulacaktır:

- a) Çatışan aşk tarzları
- b) Bakirelik/el değmemişlik tabuları
- c) İkinci cins olma ve erkek yaşamına öykünme
- d) Kadının evlilik içindeki konumu
- e) Eş seçimi, “feminist” ya da “kız kurusu” olarak anılma korkuları
- f) Cinsel politika
- g) Güzellik ve beden imgesi
- h) Evlilik ve kariyer çatışması
- i) Annelik ve çocuk sahibi olma
- j) Aile içinde toplumsal cinsiyet rollerine dayalı iş bölümü

1. Çatışan Aşk Tarzları

1950’li yılların ABD’inde aşka yüklenen anlamları ve bu doğrultuda Plath’ın yapmış olduğu aşka ilişkin sorgulamaları iki ayrı kavramsal bakış açısı üzerinden incelemek gerekmektedir. Bunlardan biri Lee’nin (1977) *Aşkın Renkleri Kuramı*, diğeri Giddens’in (2010) *Mahremiyetin Dönüşümü* adlı kitabındaki romantik aşk kavramsallaştırmasıdır. *Aşkın Renkleri Kuramı*, Eros (tutkulu aşk), Ludus (oyunsu aşk), Storge (arkadaşça aşk), Agape (özgecil aşk), Pragma (mantıklı aşk) ve Mania (obsesif aşk) olmak üzere altı aşk tarzı olduğunu öne sürmektedir. Günce kayıtları incelendiğinde Plath’ın, bu aşk tarzlarından ağırlıklı olarak özgecil aşk ile tutkulu aşk arasındaki gerilime vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. Lee’ye (1977, 151-152) göre özgecil âşıklar, partnerlerinin ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önünde tutarak onların mutluluklarını kendilerinininkine yeğlemekte; aşkı bir ödev ve görev olarak görmektedir. Dolayısıyla kendi duygusal, entelektüel ya da maddesel ihtiyaçlarının karşılanmasını önemsememektedir. Buna karşın tutkulu âşıklar yakınlık ve teması ön planda tutarak partneriyle arzuladıkları cinsel deneyimleri yaşayabilecekleri ve tatmin olacakları bir aşk tarzını benimsemektedir (Lee 1977, 10-11). Plath’ın da kadının kendisini sunakta kurban edercesine pasif fedakârlıklarda bulunduğu özgecil aşk tarzı yerine cinsel arzularını özgürce karşıladığı tutkulu aşk tarzının özlemini çektiği anlaşılmaktadır. Yazarın aşk alanında yaşadığı bu gerilimin günce kayıtlarına şu şekilde yansıdığı görülmektedir: “Aştan korkuyorum, sunakta kurban edilmekten” (Plath 2000a, 91) [özgecil aşk]. “Öylesine apaçık, öylesine umarsızca sevişmek ve sevebilmek istiyorum. Hâlâ öylesine safım ki; neyi sevdiğimi, neyi sevmediğimi çok iyi biliyorum; ama ne olur kim olduğumu sormayın bana. ‘Tutkulu, paramparça bir kız’ mı yoksa?” (Plath 2000a, 96) [tutkulu aşk]. Alıntılanan ifadelerden Plath’ın tutkulu aşk tarzını idealize ettiği görülse de o esasen romantik ilişkilerde fiziksel ihtiyaçlar kadar duygusal ve entelektüel ihtiyaçların da karşılanması gerektiğine inanmaktadır. Ancak ona göre içinde yaşadığı dönemin genç erkek profili bu ihtiyaçların karşılanmasını genel olarak yadsımakta ve bir kızla vakit geçirirken fiziksel hazları merkeze almaktadır. Plath’ın flört ilişkilerinin bu tek yönlü yapısından duyduğu rahatsızlık günce kayıtlarında şu şekilde ortaya çıkmaktadır: “‘Sen’ dedim üstüne basa basa, ‘hiç aldırmyorsun bana, yalnızca fiziksel olarak’. Her oğlan yadsırdı bunu, her çapkın delikanlı, her çapkın yalancı” (Plath 2000a, 27).

Bununla birlikte yazarın günce kayıtları incelendiğinde Giddens’in (2010) *Mahremiyetin Dönüşümü* adlı eserinde tartıştığı romantik aşk kavramının ve ideolojisinin izleri de bulunmaktadır. Giddens (2010, 8) tarafından belirtildiği gibi romantik aşk idealleri kadınları erkeklerden daha fazla etkilemektedir. Günce kayıtlarına göre de içinde yaşadığı dönemin romantik ideolojisi Plath’ı ve onun gibi yetişmiş diğer genç kadınları peri masallarındaki gibi idealize edilmiş, fantastik bir aşkı beklemeye sevk etmiştir. Hayali kurulan bu aşk, yazara göre “uçsuz bucaksız, ürkütücü derecede zamandışı ve sonsuza dek sürecek bir sevgi” (Plath 2000a, 157); “göksel bir onur”dur (Plath 2000a, 160). Plath’ın Richard Sassoon adlı eski bir erkek arkadaşına yazdığı ve

güncesine kaydettiği bir mektup, bu idealize edilmiş romantik aşk kavramının tipik bir örneğini sunmaktadır:

[...] *senin yanında oturacağıma, seni besleyeceğime, bütün gerekli masalar, sandalyeler ve lahana krallıklarında melek olduğumuz o birkaç fantastik ânı bekleyeceğime inanıyorum, meleklerle dönüşüyoruz (cennetteki meleklerin hiçbir zaman olamayacakları bir şey bu), ikimiz birlikteyken dünyaya kendini sevdireceğiz, onun akkor haline gelmesini sağlayacağız, yanında oturacağım, okuyacağım, yazacağım, dişlerimi fırçalayacağım, senin içinde bir meleğin, benim türümden bir meleğin tohumlarının, ateşin, kılıçların, tutuşan gücün olduğunu bilerek, kadınların niçin yaratıldıklarını niçin böyle yavaş yavaş öğreniyorum? dirsekleyerek, dürtükleyerek yükseliyor içimde, tıpkı nisanda lale soğanlarının yaptıkları gibi* (Plath 2000a, 126).

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı gibi Plath'ın hayalini kurduğu aşk, 1950'li yılların ideal kadın ve mutlu yuva imgelerinin birçok özelliğini içermektedir ve Giddens (2010, 8) tarafından belirtildiği gibi bu tür romantik idealler “kadınların ‘yerlerine’ –evlerine– yerleşmelerine” zemin hazırlamaktadır. Çünkü içselleştirilmiş olan bu romantik aşk kavramı, kadınların “bütünüyle kadın” olmasının anahtarınıdır (Plath 2000a, 133) ve Plath'a göre aşka “ekmek ve şaraba” olduğu kadar ihtiyaç vardır (Plath 2000a, 250). Yazarın güncelerinden böyle bir aşk tecrübesinin aynı zamanda dönemin romantik ideolojilerinin de katkısıyla kadınların içselleştirmiş olduğu tüm ataerkil öğretileri harekete geçirebildiği anlaşılmaktadır:

[...] *çünkü gövdem inancıma ve sevgime bağlı, gerçekten de bir başka erkekle yaşayamayacağımı duyumsuyorum; bu da benim (bir rahibe olamayacağıma göre) kutsanmış bir bekâr kadın olacağım anlamına gelir. Bir avukat ya da gazeteciliğe eğilimli olsaydım, sorun yoktu. Ama değilim. Bebeklere, yatağa, zeki arkadaşlara, lezzetli bir akşam yemeğinin ardından dâhilerin mutfakta cin içtikleri, kendi romanlarını okudukları, taşınır değerler borsası üstüne konuştukları, bilimsel gizemciliği tartıştukları (bu arada, merak uyandırıcı bu: bütün biçimleriyle: burada, botanikte, kimya da, matematik de, fizik de vb. tümü de çeşitli biçimlerde gizemci), görkemli, canlandırıcı bir eve eğilimim var –neyse, bir erkeğe bu kocaman inanç ve sevgi birikimini sunmak, çocuk vermek için yaratılmışım ben; yağınla çocuk, büyük bir acıyla, gururla* (Plath 2000a, 157).

Görüldüğü gibi romantik aşkla birlikte harekete geçen içselleştirilmiş ataerkil kalıplar, kadınları geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini gönüllü bir şekilde sergilemeye güdülemektedir. Başka bir deyişle Plath'ın perspektifinden bakıldığında 1950'li yılların Amerikan toplumunda romantik aşk ideolojisi evliliği kadın için “bir erkeğin yarı tanrısı” olmak (Plath 2000a, 106) ve “sonsuz dek süren bir öyküyü dinlemek” ile eş değer kılmaktadır (Plath 2000a, 183).

2. Bakirelik/El Değmemişlik Tabuları

“Kadınların cinselliğinin erkeklerin kontrolü altında olması modern toplumsal hayatın arızî” (Giddens 2010, 9) yönlerinden biridir ve günce kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla Plath, 1950'li yılların ideal Amerikan kadınının taşıması gereken temel karakteristiklerinden birinin el değmemiş olması; evlilik öncesinde flört ilişkileri yaşasa da “durması gereken yeri” biliyor olması; yani bekâretini koruması olduğunu gözlemlemektedir. Ona göre bu cinsel değer hem kadınlar hem de erkekler tarafından ortak bir şekilde paylaşılmaktadır ve kızlara genellikle anneleri tarafından aktarılmakta, aşılansızdır. Başka bir deyişle ataerki yaşça büyük olan kadınlar aracılığıyla yaşça küçük olan kadınların cinsel özgürlüğünü denetim altına almaktadır. Plath'ın annesinden bahsederken yazdığı şu satırlar bu duruma örnek oluşturmaktadır: “Kızına, soyulu kadınların yazdıkları *The Case for Chastity* adlı kitaplar verdi. Her erkeğin, karısı olacak kızın el değmemiş olmasını istediğini söyledi ona, kendisi gençliğinde ne denli çılgınca bir yaşam sürmüş olsa da” (Plath 2000a, 333). Günce kayıtlarından Plath'ın gençlik yıllarında annesi tarafından benliğine işlenen cinsel tabulara uyduğu anlaşılmaktadır. Geçmiş randevularından söz ederken yazdığı “Bu benim, diye düşündüm, baştan çıkarmak için giyinmiş Amerikalı bakire.

Bir cinsel haz akşamı olacağını biliyorum. Buluşuyoruz, eğleniyoruz, eğer cici kızlarsak, belli bir noktada ağırbaşlı oluyoruz” (Plath 2000a, 25-26) şeklindeki ifadelerde bu uyma davranışının izleri sürülmektedir. Görünen o ki Plath’a göre 1950’lerin ABD’inde genç kızların erkeklerle fiziksel olarak yakınlaşması, belirli sınırlar çerçevesinde, bir dereceye kadar kabul görülmektedir. Bu bağlamda dönemin “cici kızları”ndan beklenen cinsel konularda ağırbaşlı ve ölçülü olmalarıdır. Belirtilen değerler, genç kızlara sosyalleşme süreçleri içinde aktarılmaktadır. Süperegönün harekete geçirilmesi yoluyla kadın cinselliği denetim altına alınmaktadır. Böylece genç kızlar, aşağıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere, Plath’a göre toplum tarafından ayıplanma korkusu nedeniyle cinsel arzularını doyuma ulaştırmaksızın bastırmakta, bekâretlerini evlenene kadar korumaktadır.

Yıkıcı sonuçlar yaratmaksızın gelenekleri yıkamayacak denli vicdan şırında edilmiş içime; yalnızca imrenerek sınıra dayanabilirim, suçluluk duygusuna kapılmaksızın cinsel açıklıklarımı özgürce giderebildikleri, bütünlüklerini koruyabildikleri için oğlanlardan nefret, nefret, nefret ediyorum, oysa ben buluşmadan buluşmaya sürükleniyorum, hiçbir zaman doyurulmayan, sırlıklam bir arzuyla. Tikindiriyor bu beni (Plath 2000a, 32).

Yapılan alıntıdan anlaşılacağı üzere doyurulmamış cinsel arzular id ve süpereo arasında çatışma yaratmakta; ancak ego, kendisini çevreleyen dış dünyanın gereğine uygun şekilde ikisi arasındaki gerilimi azaltarak bir denge oluşturmaktadır. Bu dengenin kurulamaması ve kadının, id’in istekleri doğrultusunda haz ilkesinin denetimi altına girerek cinselliği son noktasına kadar deneyimlemesi durumunda [toplumun ve ailenin beklentilerine karşı geldiği için ego bütünlüğünü kaybetmesi ve] suçluluk duyması olasıdır. Plath da söz konusu cinsellik olduğunda bu çatışmaları yaşamaktadır. Oysa ona göre aynı dönemde erkekler için benzer bir içsel çatışma söz konusu değildir. Onlar cinsel arzularını, id-süpereo çatışması yaşamaksızın diledikleri gibi doyurabilmektedir. Plath, bekâret ve cinsel yaşam konusunda kadın ve erkek dünyası arasında gözlemlediği bu farklılığı şiddetle eleştirmekte ve kadının içinde bulunduğu pozisyonu “ahlak kafesine kapatılmış” olmakla özdeşleştirmektedir: “[...] oysa biz zavallı, kösnül insanlar, ahlâkın kafesine kapatılmış, koşullarla zincirlenmiş, her zaman kasıklarımızı yalayan korkunç, zorlayıcı ateşle kıvrırır, acı çekeriz” (Plath 2000a, 63).

Bu bağlamda Plath, 1950’li yılların ABD’inde ilk cinsel deneyimin de oldukça idealize edildiğini düşünmektedir. Ona göre kadınlar, içinde buldukları yıllarda ilk cinsel tecrübelerinden sonra sanki farklı bir kadın olacaklarmış inancıyla yetiştirilmektedir: İlk cinsel deneyimini yaşayan kadının ağzından yazdığı satırlar söz konusu mitsel inancı desteklemektedir: “Işıl ışıl duyumsuyorum kendimi, yüzüm bir *New Yorker* parıltısıyla aydınlanmış. Tıpkı kayıkhane kızlığı bozulduktan sonra onu bozan yakışıklı delikanlıya: Farklı görünmüyorum muyum? diye soran İngiliz sosyete kızına benziyor. Ah, evet, farklı görünüyordum” (Plath 2000a, 378). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Plath, 1950’li yılların ABD’inde ilk cinsel tecrübenin kadınlar için “yitirilen genç kızlık” anlamına geldiğini gözlemlemektedir.

3. İkinci Cins Olma ve Erkek Yaşamına Öykünme

Günce kayıtlarından anlaşıldığı üzere Plath, 1950’li yılların ABD’sini, erkeğin birincil konumunu koruduğu ve pek çok alanda (özellikle de cinsel alanda) imtiyazlara sahip olduğu; kadınınsa ikincil konumda olduğu ve çeşitli açılardan erkeğin yaşamına öykündüğü bir atmosfere sahip olarak görmektedir. Geleneksel cinsiyet rolleri içinde sıkışıp kalmış kadın dünyası ile sınırsız özgürlük alanına sahip erkek dünyası arasındaki kapatılmaz uçurum yazarın güncelerine şu sözlerle yansımaktadır:

Gene de, bütün bunlar bir kez daha dünyanın bir erkek dünyası olduğu olgusuna varmıyor muydu? Çünkü bir erkek her önüne gelenle düşüp kalkmayı seçerse, gene de estetik bir biçimde rastgele ilişki kurmaya burun kıvrabilir. Gene de, bir kadının ona bağlı kalmasını, onu kendi kösnüsünden kurtarmasını isteyebilir. Ama kadınların da kösnüleri vardır. Niçin heyecanların bekçisi, bebeklerin gözeticisi, erkeğin ruhunun, bedeninin, gururunun besleyicisi durumuna düşsünler? Kadın doğmak benim korkunç tragedyam. [...] içimi yakan, yol

ekipleri, denizciler, askerler, bar müdavimlerine karışmak, bir sahnenin parçası olma isteği –adsız, dinleyen, kaydeden- her şey benim bir kız, her zaman saldırıya uğruma, bir kötü davranışla karşılaşma tehlikesi içinde bir dişi olmam olgusuyla mahvolmuş. Erkeklerle, onların yaşamlarına duyduğum ilgi, çok kez onları baştan çıkarma isteği ya da onlarla yakınlık kurmaya bir çağrı gibi anlaşılmuştur (Plath 2000a, 49).

Yukarıda alıntılanan ifadelerden anlaşılacağı üzere, Plath’a göre 1950’lilerin ABD’inde cinsel tabular yalnızca kadın cinselliğini denetleme amacı gütmekte, erkek cinselliğine müdahale etmemektedir. Başka bir deyişle o, topluma erkek lehine işleyen çifte standartlı bir atmosfer hâkim olduğunu gözlemlemektedir (Orlijan 2002, 285). Ona göre yaşadığı çevrede kadınların cinsel arzuları göz ardı edilmekte; korumacı cinsiyetçi [kadınların zayıf ve korunulması aşk objeleri olduğu yönündeki (Glick & Fiske 1996, 492)] söylemler eşliğinde ikincil konumları pekiştirilmektedir. Böyle bir ortamda Plath, kadın olmayı bir tragedya ve sınırları cinsel tabular etrafında çizilmiş bir çember içinde sıkışıp kalmış olma hâliyle özdeşleştirmekte ve bu nedenle erkek yaşamına öykünmektedir. Plath’ın erkek yaşamına öykünmesinde kamusal alanda görünür olan, aktif ve muktedir bir özne olma arzusu da ön plandadır. O, bir bakıma erkeklerin hem kamusal alanda hem de özel alanda sahip olduğu özgürlüklere gıptaıyla bakmaktadır. Bu öykünme güncelerine şu sözlerle yansımaktadır:

Erkekleri kısıkanıyorum –herhangi bir ilişkiyi aşındırabilecek tehlikeli, ince bir imrenme, sanırım. Edilgin ve dinler olmak değil, etkin ve yapar olmak isteğinden doğan bir imrenme bu. Erkeklerin, çifte bir yaşam sürme –meslekleriyle cinsel ve aile yaşamları– fiziksel özgürlüklerine gıpta ediyorum; imrenmemi unutmuş gibi yapabilirim; ama ne olursa olsun, bu duygu var, sinsî, kötücül, uykuda (Plath 2000a, 55).

Bahsi geçen “erkeksi özgürlük alanlarına” sahip olmamak gıpta ya da imrenmenin yanı sıra onda kimi zaman öfke ve nefret de uyandırabilmektedir. Çünkü erkekler hem cinsel alanda hem de mesleki alanda karşı konulamaz bir çifte yaşam sürme hakkını elinde bulundurmaktadır. Başka bir deyişle onlar, evlendikten sonra da yaşamın farklı alanlarındaki imtiyazlarını korumaktadır (Giddens 2010, 13). Plath’a göre erkekler, doğum sancuları çekmek zorunda olmadıkları gibi kendi bakımlarını sağlamak için çaba sarf etmeye de ihtiyaç duymamaktadır; çünkü tüm bunları onlar için yapacak olan bir kadın hayatlarında hâlihazırda bulunmaktadır. Ayrıca içinde yaşadığı dönemde erkeklerin gönüllerini bir başka kadına kaptırdıkları gerekçesiyle eşlerini ve çocuklarını ansızın bırakıp çekip gitme haklarının da saklı olduğunu gözlemlemektedir:

Erkeklerden nefret ediyordum, çünkü kadınlar gibi acı çekmek zorunda değildiler. [...] Bir kadın doğum sancuları çekerken onlar eğlenebilirlerdi. Bir kadın yemeğini peynir ekmekle geçiştirirken, erkekler kumar oynayabilirlerdi. Erkekler, pis, berbat erkekler. Alabilecekleri her şeyi alıyor, sonra huysuzluk nöbetleri geçiriyorlar, yahut ölüyorlar ya da Bayan filancanın kösnül dudaklı kocası gibi, İspanya’ya gidiyorlardı (Plath 2000a, 332).

Günce kayıtlarına göre bu koşullarda sürekli daha güçsüz ve savunmasız olduğu dikte edilen ve ikincil konumunu değiştiremeyeceğini fark eden kadın, kendini erkeğin korumacı cinsiyetçi edimlerine teslim etmektedir: “Kendimi erkeklerin korumasına, özenine, sevecenliğine atmama neden olan, onlara duyduğum güçsüz bağımlılık mı?” (Plath 2000a, 178). Çünkü onun bir kadın olarak “kendini gerçekleştirmek için başka insanların gerçekliğine gereksinimi var”dır (Plath 2000a, 404) ve bu nedenle itaatkâr davranmaktadır: “[...] ne yaparsa yapsın, kendimi ona uydurmak isterim” (Plath 2000a, 350). Güncelerinden anlaşıldığı kadarıyla Plath’ın da kendisini “her şeyiyle kuşatacak bir erkeğe gereksinimi” vardır (Plath 2000a, 335). Bu, yer yer bağımlılık olarak adlandırılabilir düzeyde bir ihtiyaçtır: “Edilgin bağımlılık izleri buluyorum kendimde hep: Ted’e, çevremdeki insanlara [...] yaşamıma karar verecek, bana ne yapacağımı söyleyecek, bunu yaptığım için beni övecek biri olsun istiyorum. Bunun saçma olduğunu biliyorum. Ama ne yapabilirim?” (Plath 2000a, 403).

4. Kadının Evlilik İçindeki Konumu

Plath, 1950’li yılların ABD’inde evlilik kurumunun, kadının toplumsal alandaki ikincilleştirilmiş konumunun bir uzantısı ve hatta menşei olarak işlediğini gözlemlemektedir. Bu gözlemlere göre özel alana tipik geleneksel aile yapısı hakimdir. Bu aile yapısı ev işlerinden ve çocukların bakımından sorumlu bir ev kadını ile eve ekmek getiren bir erkeğin yan yana gelmesiyle oluşmaktadır (Holt 2014, 1). Yapının merkezini erkek oluşturmaktadır. Kadın ise periferi konumdadır ve kendi kimliğini bağımsız bir şekilde değil (Wagner 1986, 57, 59) ilişkişel bir şekilde tanımlamaktadır. Kadın benliği ve kimliği erkeğin istek ve arzuları doğrultusunda kurgulanmaktadır. Birçok kişi evliliğin “kadının hizmetçi, uşak, dadiya dönüşmeksizin yürütülebileceğine inanmamaktadır” (Plath 2000a, 360). Dolayısıyla Plath’a göre karı-koca ilişkilerinde kadının kurban ve mağdur olduğu (Karakoç 2016, 86); boyun eğme ya da eğdirmeye dayalı güç ilişkileri ve hiyerarşik bir yapı gözlenmektedir.

Plath’a göre bu yıllarda özellikle yüksek eğitim görmüş, mesleğini icra etmek ve bağımsızlığını korumak isteyen bir kadın için evlilik ürkütücü bir kurumsal yapıdır. Çünkü evli bir kadından beklenen şey; eşini hayatının merkezine koyması; kişisel istek, arzu ve hayallerini geri plana atarak kendini eşine ve çocuklarına adanması; aile içindeki cinsiyete dayalı iş bölümünde yerini almasıdır. Yaşamını kocasının istek ve ihtiyaçlarının gölgesinde ve onlara kanalize olarak sürdürmesi; bu uğurda kendi benliğini ve kimliğini askıya almasıdır. Oysa Plath güç eşitliğine dayalı, tarafların kişisel alanlarını koruyabildiği, mesleklerini serbestçe icra edebildiği ve gelecekteki hedeflerinden vazgeçmediği bir evlilik hayatına sahip olmak istemektedir:

[...] nasıl bir rol oynamayı tasarladığım sorulduğunda, şöyle diyorum, “Rol’le ne anlatmak istiyorsunuz? Evlenince bir role bürünmeyi düşünmüyorum –zeki, olgun bir insan olarak yaşamayı sürdürmek, büyümek, gelişmek, öğrenmek istiyorum, her zaman yaptığım gibi. Yaşam alışkanlıklarında hiçbir sapma, hiçbir köklü değişiklik yapmaksızın”. Hiçbir zaman beni ve benim işlerimi belirten, yalnızca ev, başka kadınlar, sosyal etkinliklerle sınırlanmış bir çemberim olmayacak; dünyayla temas çevresinden, eve, benim için yalnızca dolaylı olan, yaşantı masalları getiren eşimin daha geniş bir dünya çemberine kapatılmış, şöyle: ☺

Hayır, güçlü, perçinlenmiş bir ortak merkezleri olan iç içe geçmiş iki çember olacak daha çok, ama her ikisinin de dünyanın içine doğru çıkıntılı ayrı ayrı kirşileri olacak. İçinde bir çekim, gerilim esnekliği, ama sağlam bir birlik olan, koşullara uyarlanabilir dengeli bir gerilim. Kutuplaşmış iki yıldız: böyle.

Hemen hemen tam iletişim anında şöyle. ∞ neredeyse birbiriyle kaynaşmış. Ama kaynaşma, istenmeyen bir olanaksızlıktır –üstelik çok da kısa sürer. Bu nedenle, böyle bir kuruntu olmayacak.

Kuşkusuz, bana egemen olunmasından biraz korkuyorum. (Kim korkmaz ki? Yalnızca boyun eğen, yumuşak başlı, uysal türden bir birey, ne o böyle, ne de ben.) Ama bu benim, ipso facto, egemen olmak istediğim anlamına gelmez. Hayır, bir siyah-beyaz seçimi ya da. “Ya ben yengi kazanırım, ya sen” seçeneği de değil. Benim istediğim yalnızca denge. Bir kimsenin istekleriyle çıkarlarının, bir başkasınının artmasına sürekli olarak bağımlı kılınması değil! Bu gereğinden fazla açık bir haksızlık olurdu (Plath 2000a, 64-65).

Çizmiş olduğu şekillerde de görüldüğü üzere Plath, ilk Venn şemasında olduğu gibi partnerlerden birinin diğerini tamamen kapsadığı ve hiçbir kişisel alan bırakmaksızın kendi varlığında tutsak kıldığı asimetrik ilişkilerin sağlıklı olduğunu düşünmektedir: “Aramızda hiçbir engel yok –hiçbirimiz, özellikle de ben- aramızda deri yokmuş ya da tek bir deri varmış da durmadan birbirimize çarpıyormuşuz, birbirimizi aşındırıyormuşuz gibi” (Plath 2000a, 306). Bu tür ilişkiler eşitsiz ve otantiklikten uzak güç ilişkileri doğurmaktadır: “Ama ben kendim olmalıyım –kendimi oluşturmalı, onun beni oluşturmasına izin vermemeliyim. Buyruklar veriyor” (Plath 2000a, 306). Bu tür asimetrik ilişkilerden kurtulmanın yolu da kendi ayakları üstünde durmayı ve bağımsız olmayı öğrenmektir: “Onunla birlikte kendi yaşamımı sürdürmeyi, ama attığım her adım için ona bağımlı olmamayı öğrenmeliyim” (Plath 2000a, 317). Plath bu tür ilişkilerin

kadını aynı zamanda geleneksel cinsiyet rollerine tabi kıldığını düşünmektedir. O, ilişki içinde eşitlikçi ve hakkaniyetli güç ilişkilerinden yanadır ve kişilerin kendileri kalarak ama aynı zamanda birbirinden destek alıp potansiyellerini geliştirerek varolabileceği daha androjen evlilik iklimleri içinde olması gerektiğine inanmaktadır. Aksi takdirde “tarafardan birinin kimliğinin ötekinin kimliğinde eriyeceği, ezileceği ve bir yutuluşa-boyun eğişe” maruz kalacağı hiyerarşik bir ilişki atmosferinin oluşacağını ve böyle bir durumda taraflardan birinin ya da her ikisinin birden bir bakıma ölümü yaşayacağını öngörmektedir (Plath 2000a, 64): “[...] sanki duygularım istemeksizin onunla besleniyormuş, ondan birkaç saatten fazla yoksun kalırsam, halsiz düşer, kurur, dünya için ölmüşüm gibi” (Plath 2000a, 277). Plath, esasen bu öngörülerinde haklı çıkmıştır; kendi yaşamı ve evliliği üzerinden bu deneyimi yaşadığında güncelerine şu satırları yazmıştır:

Bütün varlığımın, onu yeniden esnek ve güçlü kılmak için verdiğim üç yıllık savaşımdan sonra, durmadan yadsımına karşın, bütün varlığımın Ted'inkiyle böylesine tümüyle iç içe geçmiş olduğunu görünce şaşakalıyorum, öylesine ki ona bir şey olursa nasıl yaşarım bilmem. Ya deliririm ya da canıma kıyarım. Onsuz yaşamı tasarlayamıyorum. Yirmi beş yıl en iyi yerlerde aradıktan sonra, onun gibi biri daha yok. Uygun düşen biri. Kusursuzca uygun düşen biri. Benim kusursuz eril tamamlayıcım (Plath 2000a, 197).

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere sınırlar kalktığında iki kişi arasındaki ilişki bir tamamlayıcılık ilişkisi olarak algılanmaya başlamaktadır: “benim toprak tanrıçam için güneş, deniz, tamamlayıcı kara güç o: yang ile yin (Plath 2000a, 208). Bu tamamlayıcılıkta kadın “güçsüz-yarı” olandır (Plath 2000a, 345). Çünkü “eşinden ayrı bir yaşamı olmayan” ve “salt tamamlayıcı” olan onun tarafıdır (Plath 2000a, 404). Dolayısıyla bahsi geçen tamamlayıcı yarı olma meselesi, kadının kendi benliğini ötekinin benliğinde eritme sürecini hızlandırmakta; kendilik tanımını da onun üzerinden yapmaya başlamasına neden olmaktadır: “Bir dâhi o. Bense onun karısıyım” (Plath 2000a, 321). Bu nedenle Plath aslında kadınların evliliklerinde mümkün olduğunca kendi alanlarını koruma çabasında olması gerektiğini düşünmektedir. Âdeta eşler arasında kendilerine saklı tutmak istedikleri kişisel alanlar için “ses geçirmez duvarlar” olmalıdır (Plath 2000a, 322). Yazar bu sorgulamalarını şu sözleriyle tamamlamaktadır. “Yaşamıma kocamın el sürmesine, onun etkinliğinin dış çemberinin içine kapatılmış, gerçekte onun başarılı eylemlerinin masallarıyla dolaylı yoldan beslenmeye boyun eğmeyeceğim. Kendimin de, onunkinin dışında, onun saygı duyması gereken kendime özgü yasal bir alanım olmalı” (Plath 2000a, 55). Çünkü Plath’a (2000a, 155) göre eşlerin benliğini birbirinde yitirmesi “erinçlerine, kişisel bütünlüklerine iyi gelmeyecektir”.

Öte yandan Plath güncelerinde, 1950’li yılların ABD’sini çoğu erkeğin eşini, sahiplenici ve kibirli bir tutum içinde mülkiyeti olarak gördüğü bir atmosfer olarak betimlemektedir. Başka bir deyişle ona göre erkekler kadınları eş rolü içinde diğer insanlar üzerinde iyi izlenim bırakmak amacıyla araçsal olarak hayatında istemektedir:

Karısını, “yeni bir araba” gibi gurur duyulacak, fiziksel bir iyelik sayıyor. Harika! Üstelik, kendini beğenmiş, gururlu da. Kusur Numara Bir! Başka insanların, sahip olduğu değerli varlığın bilincine varmalarını istiyor. Ne? “Bu çok doğal” mı diyorsunuz? Belki de doğaldır, ama ben anıştırmaya –neyin anıştırılmasına? maddesel tutumun- içerliyorum. Pekâlâ, ruha inanmıyorum ben. İnsanları “sahiplenmeye” de (Plath, 2000a, 59).

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Plath, 1950’li yılların Amerikan toplumunu kadınların evlilik içindeki konumunu “olmak” fiili üzerinden değil “sahip olmak” fiili üzerinden deneyimlediği bir atmosfer olarak betimlemektedir. Ona göre toplumsal alanda ikincilleştirilmiş olan kadın, özel alanda da ikincil konuma yerleştirilmeye devam etmekte; bir iyelik eki muamelesi görmektedir. Bu atmosferde işleyen evliliklerde aslanan erkeğin başarısı ve arzularıdır. Kadın, erinçlerini erkeğin (ya da çocuklarının) üzerinden tatmakta; onun başarılarını ortak bir başarı olarak algılamaktadır. Plath’ın eşi Ted Hughes’tan bahsederken yazdığı satırlar buna örnek oluşturmaktadır:

Ted'in birinci olduğuna çok seviniyorum. Bir yazarla evlenmeye karşı kolayca söyleniveren bütün kuramlar Ted'le eriyip gidiyor: şiirlerinin geri çevrilmesi üzüntümü kat kat artırıyor, kabul edilmesiyse kendiminkilerden çok sevindiriyor beni –sanki benim kendimin kusursuz erkek dengiymiş gibi: herbirimiz birbirimiz için yaşamaya inandığımız yaşamı boyutlandırıyoruz: hiçbir zaman rutinin, güvenli işlerin, paranın kölesi olmuyoruz: durmadan yazıyoruz, bütün gözenerlerimiz açık yürüyoruz dünyada, sevgiyle, inançla yaşıyoruz. Kusursuz bir örnek gibi geliyor kulağa. Ama böyle olduğumuza içtenlikle inanıyorum: birbirimizden ayrıken lüks içinde çürüyorduk, sevgililerce tapıldık, şımartıldık. Acımasızca üstlerinden atlayarak yürüyüp gittik. Birlikte düşünülebilecek en bağlı, en yaratıcı, en sağlıklı yalın bir çiftiz (Plath 2000a, 194-195).

Yapılan alıntıdan anlaşıldığı gibi, Plath evlilik ilişkisi içinde kendini eşiyile “bir” ve “bütün” görmekte ve onun başarısını kendi başarısı olarak kabul etmektedir. Mesleği olan bir kadın olmasına rağmen eşinin başarısını incelemektedir. Onun hayallerini gerçeğe dönüştürmesine, kamusal alanda yeteneklerini kanıtlamasına, başarı ve saygınlık kazanmasına yardımcı olmayı bir mutluluk ve övünç kaynağı olarak değerlendirmektedir.

5. Eş Seçimi Oyunu ve “Feminist” ya da “Kız Kurusu” Olarak Anılma Korkuları

Güncelerinden anlaşıldığı kadarıyla Plath, 1950’li yılların Amerikan toplumunu, kadının seçim özgürlüğünün istenmeyen bir varoluşsal deneyim (Kaur 2017, 49) ve bir yanılsamadan ibaret olduğu, eş seçiminin âdeta “pırlıtlı bir kumar” (Plath 2000a, 106) ya da “deneme yanılma oyunu”na dönüştüğü bir atmosfer olarak betimlemektedir (Plath 2000a, 32). Ona göre o yıllarda eğitilmiş ya da eğitimsiz pek çok kadın evlenmeyi düşünmektedir: “Ne çok kız, koleji bitirdikten sonra evlenmeyi düşünür düşünür uykuya varıyor (Plath 2000a, 356). Bu eş seçme oyununda kadın, yanılsamalı özgürlüğünü çeşitli şekillerde kullanabilmektedir. Örneğin müstakbel eşini; kendisi erkek olsaydı hangi mesleği seçeceğini ya da kendisinin erkek versiyonunun nasıl olacağını hayal ederek seçebildiği gibi ona en güvenli alanı sunacağını düşündüğü erkeği seçerek de belirleyebilmektedir.

Plath’ın güncelerinden anlaşıldığı kadarıyla bu eş seçme oyunu kadın ve erkek açısından farklı şekilde işlemektedir. Örneğin Plath (2000a, 42), arkadaşı Perry’nin annesinin “kızlar sonsuz güvenlik ararlar; oğlanlarsa bir eş. Her ikisi de ayrı ayrı şeyler ararlar” dediğini duymuş ve kendi yaşamı üzerinden bu güvenlik arayışının ne denli önemli olduğunu şu tür bir listeme yaparak sorgulamıştır:

Bir biçimde aile ve topluma (toplumu Allah kahretsin) belli saçma ve geleneksel alışkanlıklara bir biçimde uymak zorunda olduğum sonucuna vardım –kendi güvenliğim için, diyorlar. Bu nedenle yaşamımın büyük bölümünü karşı cinsten birine bağlamalıyım... Bu bir sorumluluk, çünkü:

1. Fiziksel çifileşme ilişkisini, yaşamın hayvansal ve rahat ettirici bölümü olduğu için seçiyorum.
2. Kendimi her önüne gelenle ilişki kurarak doğrulayamam, toplumun (benim evcil şeytanım) saygısını ve desteğini koruyamam –kadın olduğum için de: ergo: erkek özgürlüğüne imrenmemin temel nedenlerinden biri.
3. Gene de, kadın olduğum için, zeki olmalı, yeni bir eş bulma şansımın –büyük bir olasılıkla olmayacağı, yaklaşan, seçilmek için gerekli niteliklerden yoksun olacağım yaşlılık yıllarım için tam bir güvenlik önlemi almalıyım. Böylece, kararlaştırıldı: alışılmış yollardan bir eş elde etmeye bakacağım, yani, evlilik yoluyla (Plath 2000a, 56)

Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi Plath’a göre eş seçmek her ne kadar özgür bir eylem olarak görülse de kadının önünde esasen bir zorunluluk olarak belirmektedir. Çünkü evlilik, meşru bir cinsel ilişkinin anahtarıdır ve kadınların cinsel doyuma ulaşmak için bu kurumsal yapıya dâhil olmaya ihtiyacı vardır. Bunun yanı sıra kadınlar için evlilik bir çeşit yaşlılık sigortasıdır. Zira fiziksel güzellik geçicidir ve sabit bir ilişkiye sahip olmak, sonrasında seçilmeyip yalnız bir ömür sürmeye yeğdir. Dolayısıyla o yıllarda bir kadın, kendisine evlenme teklif eden bir erkeğe

âşık olmadığı ya da zihnindeki kriteri karşılamadığı hâlde evet diyebilmektedir. Çünkü yıllar geçtikçe olası eş adaylarının sayısı azalacak ve kadın “birdenbire başka herkesi çok evli, çok mutlu” kendini ise “çok yalnız” (Plath 2000a, 106) bularak hiç evlenmeden ömrünü tüketmiş olduğu gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalacaktır. Böyle bir tablo, Plath’a göre dönemin kadınlarında “kız kurusu” olarak anılma korkusu yaratmaktadır. Plath kendi yaşantıları içinden bu korkuyu güncelerinde şu sözleriyle dile getirmektedir:

Tutumumu değiştirip, onun yaşamına seve seve bağlı olabilir miyim? Binlerce kadın yapardı bunu! Kız kurusu-olma-korkusuna ve cinsel-dürtünün-yeterince-güçlü-olmasına bağlı olurdu bu. On dokuzunda böyle değildir bunlar (her ne kadar ikincisi oldukça güçlüyse de). İşte böyleyim –keşke şöyle diyebilsem inançla: bir yerde sevebileceğim, güvenle, korkusuzca, kendimden verebileceğim bir erkek var. Keşke. O zaman bu tek güzel, zeki, kösnül insana, şimdi yaptığım gibi, böylesine umarsızca tutunmazdım. Ne de o bana. Ama insan tenini, eşliği istemek –Bu güvenliğe ne denli gereksinimimiz var! “Tutunmak için bir başka kişiye nasıl da gereksinim duyuyoruz! Bizi ısıtacak başka bir bedene! Dayanmak ve güvenmek”. Bob için böyle demiştim. Şimdi de söylüyorum. Kaç erkek kaldı? Daha kaç şansım olacak? Bilmiyorum. Ama on dokuzumda riski göze alacağım, umarım ileride bir iki şansım daha olur (Plath 2000a, 67-68).

Yapılan alıntıdan anlaşılacağı üzere Plath’ın betimlediği dönemin atmosferi kadınların yalnız olmayı ve yalnız ölmeyi acınası ve üzülesi bir durum olarak görmesine hizmet etmektedir. Yazarın güncesine yazdığı “Tek başına zeki yalnız kadınların damarlarındaki o sonul buruk limon ekşiliğinden kuru beni, Tanrım” (Plath 2000a, 159) satırları da söz konusu tabloyu imlemektedir. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere “yalnız ya da bir kız kurusu olarak ölmek” kadınlar açısından Tanrı tarafından korunmayı diledikleri istenmeyen bir durum olarak belirmektedir.

Öte yandan Plath’a göre “kız kurusu” olmak aynı zamanda kadının cinsel arzularının hiç doyurulmaması anlamına gelmektedir çünkü bu yıllarda evlilik dışı cinsel ilişkiye sıcak bakılmamaktadır. Dolayısıyla kadınlardan beklenen, evlenecekleri bir eş bulamadıysa soğuk bir disiplin içinde bekâretlerini koruyarak kaderlerine razı gelmeleridir. Görüldüğü gibi Plath tarafından betimlenen 1950’li yılların ABD’inde evlenmemiş olmak, kadınların hem “kız kurusu” gibi etiketlerle yaftalanmasına hem de yaşamlarının geri kalanını bedensel arzuları hiç tatmin olmamış bir şekilde sürdürmesine sebebiyet vermektedir. Başka bir deyişle Plath tarafından belirtildiği üzere bu yıllarda evlenmemiş bir kadın olmak, “kendi kışını yaşamaktır” ve yakınlarından ya da etraftan gelen “evde kalmış-kız kurusu” tepkilerine karşı sabırlı olmayı gerektirmektedir: “[...] annemin, her şeyi eleştirdiğimi, gözümün çok yükseklerde olduğunu, böyle giderse evde kalacağımı söyleyerek beni uyarmasıyla geçen günlerde nasıl yaşayabildim. Kim bilir, belki Ted doğmamış olsaydı gerçekten de evde kalırdım” (Plath 2000a, 266).

Plath’ın gözlemlerine göre içinde yaşadığı dönemde evlenmemiş ve evlenmeyi düşünmeyen kadınlar için olası çıkış yolu, bir davaya adanmak ve aktivist olmaktır. Genellikle kadın hareketleri üzerinden varlık gösteren bu “bir dava sahibi” olma meselesi birtakım ön yargıların hedefi olmayı beraberinde getirmektedir. Örneğin Plath (2000a, 57), güncelerinde kadın haklarını dava edinmiş feministleri “haçlı” olarak anmakta; birçok kadın gibi feminist olarak anılmaktan korkmaktadır. Bu korku günce kayıtlarında şu şekilde yer almaktadır:

[...] kendimi bir Dava’ya adayabilirim. (Sanırım, bunca kadın kulüp ve örgütlerinin varlığının nedeni bu. Bir biçimde, kendilerini, özgürlüğüne kavuşmuş ve önemli duymak zorundadırlar. Tanrı bir Haçlı olmaktan korusun beni. Ama kendi kendimi şaşırtabilir, ikinci bir Lucretia Mott ya da buna denk bir şey olabilirim) (Plath 2000a, 57).

Plath’ın dillendirdiği bu feminist olarak anılma korkusunda hem hiçbir “-izm”cilikle etiketlenmeme arzusunun (Karakoç 2016, 71) hem de dönemin evine, eşine ve çocuklarına bağlı ideal kadın imgesini dayatan ideolojik atmosferinin etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü özgürlüğünü

elinde tutan feminist kadın, ideal kadın imgesi karşısında bir tehdit oluşturmaktadır. Hatırlanacak olursa bu günce kaydının kaleme alındığı yıllarda Plath, kadının geleneksel rollerini destekleyen bir aile ve üniversite ortamını teneffüs eden geleneksel bir genç kızdır (Karakoç 2016, 71).

6. Cinsel Politika

Kate Millett'in (1973) *Cinsel Politika* adlı eserinde belirttiği gibi özel alan ve bu alanın kapsamı içinde yer alan cinsellik çoğu kez politiktir ve erkeklerin kamusal alandaki egemenliği özel alana da transfer edilmektedir. Başka bir deyişle ataerkil sistemden beslenen bir ezme ve ezilme ilişkisi cinsel alana da sirayet etmiş ve sosyalleşme süreçleri yoluyla bir değerler bütünü içinde içselleştirilmiştir. Millett'in belirttiği gibi "cinsel ilişki, insan yaşantısının, insan ilişkilerinin geniş ortamında öylesine köklü bir yerine oturmuştur ki, kültürü meydana getiren davranış ve değerlerin yüklü olduğu bir mikrokozmos gibidir. Bu ilişki, diğer niteliklerin yanı sıra, bireysel ya da kişisel bir ortamdaki cinsel politikanın bir örneği yerine de geç[mektedir]" (Millett 1973, 47).

Plath'ın günce kayıtlarında betimlediği 1950'lilerin ABD'sinin özel alanında da Millett'in işaret ettiği erkek egemen bir cinsel politika hüküm sürmektedir. Başka bir deyişle kadın istenci ve bilinci siliktir (Budick 1987, 883). Örneğin cinsel yaşamda, gidişatı belirleyen kadınlardan ziyade erkeklerin arzu ve istekleridir. Yazarın Smith College yıllarında flört ettiği bir erkek arkadaşıyla ilişkisini gözden geçirirken yazmış olduğu şu satırlar, söz konusu atmosfere dair benzer bir bulgu sunmaktadır:

[...] onunla birlikteyken, cinsel oyunun hızını belirleyen hep o olmasına karşın, hiçbir zaman kadın olduğumu duyumsamadım (belli bir fiziksel kırılma anı yaşayacak olursak, bir oğlanın kız arkadaşını ustaca kaldırıp taşıyabilmesi örneğin). Kabul, baştan çıkarıcı bir kadın gibi duyumsuyordum kendimi, ama her zaman düz topuklu ayakkabılar giymek, fiziksel olarak onunla eşit büyüklükte olmak tedirgin ediyordu beni. Eğer bir kadın olacaktım, sorun yoktu. Ama kadınlığımı en sonuna dek yaşamak istiyorum (Plath 2000a, 93).

Alıntılanan pasajda görüldüğü gibi Plath, partnerlerin mahrem alanına güç ilişkilerinin sirayet etmemesi gerektiğini; bunun yerine cinsel ilişkide tarafların istek ve arzularının eşit düzeyde karşılanması gerektiğini düşünmektedir. Oysa ona göre mevcut sistem hem cinsel ilişkileri eşitlikçi değil erkekler lehine işleyen asimetrik bir formda işletmektedir hem de kadını bu düzene uyum sağlamaya çalışsa bile cinsel açıdan tam manasıyla tatmin etmemektedir.

7. Güzellik ve Beden İmgesi

Boyer (2004, 200) tarafından belirtildiği üzere Plath'ın yapıtlarında kadın bedeni genel olarak hapsedilmiş, incitilmiş, saldırıya uğramış, şoklatılmış ve kan kaybı yaşar hâledir. Bu yansıtımlarda yazarın içinde yaşadığı toplumun kadın bedeni üzerinden yaptığı propagandaların büyük etkisi vardır. Söz konusu propagandalar kadın bedenini güzellik, beslenme ve cinsellik söylemleri üzerinden ataerkil sistemin denetimi ve kuşatması altına almaktadır. Kadın bakımlı, fit ve güzel olmak zorunda olan ev kadını kimliği ile öne çıkarılmaktadır. O, bir anne ve eş olarak mutfakta/yemek pişirmekte usta olmalı ama kendi formunu korumak için yemek yemekten uzak durmalıdır; başka bir deyişle aç kalmalıdır. Bu koşullarda yeme dürtüsüne karşı koyamayan bir kadın, bedenine yabancılaşmakta; psikolojik kökenli yeme bozuklukları sergilemeye başlamaktadır. Ayrıca eğer hamile kalırsa hem şişmanlayarak bedensel formunun güzelliğini kaybedeceği hem de erkeğin denetimi altına gireceği endişesi taşımakta ve bu nedenle çocuk sahibi olmaktan korkmaktadır (Dowbnia 2014, 586).

Plath'ın günce kayıtlarında betimlediği 1950'li yılların ideal kadın imgesi dolgun göğüslü, güzel bir beden sahibidir. Kadınlar o ideal güzel kadın imgesinin özelliklerini taşımanın özlemini çekmektedir. Plath da bu ideal güzellik ölçütlerinin farkında olduğu için "gümüşi bir güzellik" içinde olmayı dilemekte (Plath 2000a, 103) ve bu güzellikteki kadınlara gıpta etmektedir:

Yarı erkeğim, bu yüzden de kadınların göğüsleriyle kalçalarının, kendisine bir metres seçen bir erkek dikkatiyle ayırımına varıyorum... ama kadın vücuduna sanatçı ve çözümleyici yaklaşım, bu... çünkü daha çok kadını; dolgun göğüslerle güzel bir bedenin özlemine çeksem de, bunların getirdiği kösnüllükten öğreniyorum... sonunda beni yıkıma götürecek şeyleri arzuluyorum... Normal, görenekçi yaşamdan ayrılmış sanat, yaşamla birleşmiş sanat kadar yaşamsal mı, diye düşünüyorum (Plath 2000a, 42).

Bu imrenme bazen sevilen erkeğin bu güzellik ölçütünü taşıyan bir rakibe (başka bir kadına) kaptırılacağı endişesiyle birleşebilmekte ve kadını fiziksel görünümüne dayalı bir özgüven eksikliği içinde eşe itaat etmeye ve geleneksel cinsiyet rollerine uymaya sevk edebilmektedir:

[...] benden daha kısa, göğüsleri benden daha güzel, ayakları daha güzel, saçları daha güzel bir kızın onda kösnü ya da aşk uyandıracığı korkusu içinde olacağım hep- ve daima onun beklentilerine uygun olarak yaşamak zorunda olduğumun, yoksa bunu başka birisinin yapacağını canımdan bezercesine bilincinde olacağım. Eve bağlı bir kadının ben'ini çekici erkeklerle besleme fırsatı yoktur (Plath 2000a, 59).

Alıntılanan ifadelerden anlaşılacağı üzere Plath'a göre içinde yaşadığı toplumda cinsellikte olduğu gibi bedensel güzellik konusunda da erkekler lehine bir çifte standart vardır. Kamusal alandaki erkek, birçok güzel kadın bedeniyle karşılaşarak onlardan estetik haz alabilirken, özel alan sınırları içinde sıkıştırılmış kadın kocasınınkinden başka bir bedenle karşılaşmamaktadır.

8. Evlilik ve Kariyer Çatışması

1950'li yılların Amerikan kültüründe, meslek sahibi bir kadından beklenen eş kimliği ile iş kadını kimliğini dengeli bir şekilde uzlaştırması (Wagner 1986, 59, 65-66); kariyeri uğruna evliliğinden taviz vermemesi; gerekirse işini bırakması, kocasına ve çocuklarına bakan itaatkâr, mutlu ve uyumlu bir ev kadını olmasıdır. Başka bir deyişle evi ve işi arasında bir seçim yapacaksa, kadının tercihi ailesi olmalıdır. Yapacağı işlerse öğretmenlik, sekreterlik ve hemşirelik gibi geleneksel kadın kimliğiyle örtüşen mesleklerle sınırlı olmalıdır (Kumlu 2010, 136). Plath'ın günce kayıtlarından anlaşılacağı üzere yukarıda bahsi geçen atmosfer yüksek eğitim görmüş, bağımsızlığını ve sınırlarını korumak isteyen ve mesleğini icra etmeyi önemseyen kadınlar için ürkütücü olmaktadır. Çünkü böyle bir yapı içinde kadının, mesleki kimliği ile eş kimliği çatışacak ve bu çatışmadan zararlı çıkan mesleki kimlik olacaktır. Plath, bu konudaki endişelerini güncelerine aşağıdaki satırlar üzerinden yansıtmaktadır:

İşte burada yazarlık giriyor işin içine. Mağrur ruh sağlığımı korumam için, ekmeğim bedenime ne denli gerekiyorsa o denli gerekli bu, benim için. Eğitim görmüş, bağımsızlığına kavuşmuş kadın olmanın bedelini ödüyorum ben: beğenilerimde eleştirel, özel, soyluyum: yazma isteği yalınlaştırılarak beğenilmeme, temel bir değerlendirilmeme korkusuna indirgenebilir belki de. Ansızın merak ediyorum: evliliğin bedensel hazının buğusunun yazma isteğini öldürmesinden mi korkuyorum? Elbette –geçmişte yazdığım sayfalarda bu korkuyu yineleyip durdum. Nedenini şimdi anlamaya başlıyorum! Evliliğin fiziksel kösnüsünün, eşimin alanının dışında çalışma isteğimi dindirip yatıştırarak edilgin bir uyusukluğa dönüştürmesinden korkuyorum –daha önce de söylediğim gibi, “kendimi onda yitirmeme” yol açabileceğinden, böylece kaçma gereksinimini yitireceğim için yazma gereksinimini yitireceğimden de korkuyorum. Çok basit (Plath 2000a, 57-58).

Alıntılanan ifadelerden anlaşılacağı üzere Plath, evliliğin kadına o zamana kadar bastırılmış olduğu cinsel dürtüleri tatmin etme olanağı sunması ve kocasına kendisini adanmasını salık veren normatif yapısı nedeniyle kendisini hava ve su kadar ihtiyaç duyduğu yazarlık mesleğini icra etmekten uzaklaştıracağından korkmaktadır.

9. Anneliğe ve Çocuk Sahibi Olmaya Bakış

1950'li yılların ABD'sinde toplum, çocuk sahibi olma konusunda kadınların üzerinde büyük bir baskı kurmaktadır (Kaur 2017, 49). Kadının en temel rolleri arasında annelik bulunmaktadır. Plath'ın betimlemelerine göre dönemin romantik aşk ideolojileri bu çocuk sahibi olma baskısını

romantik ideallerle harmanlayarak yumuşak bir forma sokmaktadır. Böylece kocasına bir çocuk verebilmek, kadının en büyük emellerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır: “Sana bir oğlan doğurmayı dünyada her şeyden çok istiyorum, ateşimin karanlığıyla dopdolu” (Plath 2000a, 157) ya da “Önce iki oğlumuz, sonra bir kızımız olacak, oğlanlara Owen ya da Gawen, kıza da Rosalie adını koyacağız” (Plath 2000a, 305). Öte yandan alıntılanan örneklerden anlaşılacağı üzere doğacak çocuğun erkek olması kız çocuğa göre kimi zaman daha fazla arzulanmaktadır.

Plath’ın betimlemelerine göre mesele annelik ve çocuk sahibi olmak olduğunda mesleğini icra etmek ve bağımsız bir kimlik sürmek isteyen kadınlar için üzerinde durulması gereken birkaç husus vardır. Bunlardan biri entelektüel kadınlar tarafından anneliğin kimi zaman zahmetli, yorucu bir “yük ve bariyer” (Orlijan 2002, 286); kimi zamansa ertelenmesi/geciktirilmesi gereken bir rol olarak görülüyor olmasıdır. Örneğin yazara göre çocuğa bakım verme sorumluluğu başlı başına büyük bir iştir ve mesleğinde temelini sağlam atmamış bir kadının “kendini gerçekleştirmesinin” (Karakoç 2016, 70) önünde önemli bir engel teşkil etmektedir:

[...] daha gencim, güçlüyüm- serüven aramalıyım, bir yoldaşa bağımlı olmamalıyım. Çocuklara gelince –çocuklara başlamadan, bir yılı yazmakla geçirsem, bir tatil yapsam çok mutlu olurum, bir kez çocuk sahibi olursam, sağlam bir temelim olmadıkça yazmayı sürdüremem. Ev, küçük de olsa, biraz ev işi ve yemek pişirmeyi özendirir (Plath 2000a, 317).

Annelik ve çocuk sahibi olma konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer mesele ise hamilelik ya da doğum sırasında ortaya çıkabilecek risklere ilişkin korkulardır. Plath bu korkuyu güncelerinde şu sözleriyle dile getirmektedir: “Sakat bir çocuk doğurmaktan da korkuyorum, bir geri zekâlı, karnımda karanlık, çirkin büyüyen, gözyuvarlarımın arkasından fırlayıp çıkmasından hep korktuğum o eski yozlaşma gibi” (Plath 2000a, 131). Bu tür korkular taşıyan ve hamile kalmayı olabildiğince ertelemek isteyen kadınlar için gebelikten korunma yöntemlerine başvurmak en güvenli yoldur. Fakat Plath tarafından belirtildiği üzere bu önlemi almak kimi zaman ihmal edilmektedir: “Gebelikten korunma konusunda giderek artan rastgeleliğimi anımsıyorum, sanki o zaman benim başıma gelemezmiş gibi” (Plath 2000a, 214).

Annelik ve çocuk sahibi olma konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta entelektüel kadınların derinden duyumsadığı bireysel özgürlüğünü kaybetme ve çocuklarına iyi bir gelecek sunamama kaygılarıdır:

Ted işsiz, ben işsiz, bizi borçlandıran çığ gibi faturalar, en kötüsü, diyelim dört yıl sonra olabilecek en iyi ana baba olabilecekken, araya giren varlıktan alabildiğine nefret etmemiz. Sonra, yirmi yıl sürecek mutsuzluk, sevmeyen bir çocuk, istemeyerek, bizim hatamız yüzünden, tinsel ve ruhsal varlıklarımızı dondurarak öz varlığımızı öldüreceği için. Her şeyi para kazanma uğruna feda etme zorunluluğundan ötürü (Plath 2000a, 214-215).

Plath’a (2000a, 405) göre kişinin “kendi amaçlarından saptığını” hissetmeyeceği bir zamanda çocuk sahibi olmaya ihtiyacı vardır. Bir çocuğun (kendi çocuğunun) yaşam amaçlarının önüne geçmesi, kendini hem bir birey hem de meslek sahibi bir kişi olarak var etmek isteyen kadın için korkutucu bir ihtimaldir. Çünkü o zaman kadın “yalnızca bir anne ve ev kadını” olmak zorunda kalacaktır (Plath 2000a, 405). Dolayısıyla çocuk sahibi olma konusunda yaşanan korku ve kaygılar oldukça komplike bir yapıdadır.

Öte yandan Plath’ın betimlediği 1950’li yılların Amerikan toplumu atmosferinde kadınları tüm bunların karşı ucunda bambaşka bir korku da beklemektedir: Kısır olma korkusu. Plath, güncelerinde bu korkuyu şu şekilde dile getirmektedir:

Ne zaman çocuk sahibi olduğum değil, bir çocuğumun olması büyük bir önem taşıyor benim için. Ölümün şu tanımı her zaman hoşuma gitmiştir, buna göre ölüm: Yaşantılara Girememektir, James’vari bir görüş ama çok doğru. Bir kadın içinse, bedeninin ona uygun, onu besleyecek nitelikte biçimlendirildiği Büyük Yaşantı’dan yoksun kalması, büyük, boş harcanmış bir ölümdür. Ne de olsa, erkeğin, baba olmak için, fiziksel olarak, her zamanki

çiftleşmeden daha fazla bir şey yapmasına gerek yok. Kadınınsa kendinden başkasına dönüşmek için 9 ayı var, bu başkalıktan ayrılmak, onu beslemek, onun için bir süt ve bal kaynağı olmak. Bundan yoksun kalmak gerçekten de ölüm. Sevgiyi, sevilen kişinin çocuğunu taşıyarak tüketmek herhangi bir orgazm ya da entelektüel ilişkiden çok daha derin (Plath 2000a, 383).

Günce kayıtlarından anlaşılacağı üzere, 1950’li yılların ideal kadın imgesi gölgesinde yetişen bir kadının normal yollardan çocuk sahibi olamaması onun için âdeta bir ölüm sayılmaktadır: Kadınlığının ölümü. Çünkü çocuk doğurabilme kadının, kadın kimliğinin asli özelliklerinden, kadınlık normlarından biridir. Bu normu karşılayamıyor olmak, normal bir kadın olmamaktır ve bunu öğrenmek kadın için travmatik bir yaşantıdır. Kadından beklenen “toprak ana” gibi verimli olmasıdır (Plath 2000a, 384). Rahminde bir çocuğa hayat vermeyeceğini öğrenmek kadınlarda bir çeşit işe yaramazlık ve anlamsızlık hissi yaratmaktadır (Pipoş 2013, 16). Dolayısıyla kısır olmak Plath’ın soluduğu toplumsal atmosferde kadınların kadın kimliğini tehdit eden korkunç bir olasılıktır (Wagner 1986, 64). Özellikle ideal kadın figürünün kocasına ve çocuklarına maksimum düzeyde bakım sunan bir kadın olduğu düşünüldüğünde, kısır olmak kadını eksik ve kusurlu yapmaktadır:

20. yüzyılın tıbbının sevimli sözcükleriyle, yumurtlayamıyorum. Ya da yumurtlamıyorum. Bu ay yumurtlamadım, geçen ay da. On yıldır kasılmalarım olmuş olabilir, hem de boşu boşuna. [...] Olabilseydi, yaşdönümüne dek çocuk doğurabilirdim. Çocuklarımızla, küçük hayvanlar, çiçekler, sebzeler, meyvelerle dolu bir ev istiyorum. Sözcüğün en derin, en zengin anlamında bir Toprak Ana olmak istiyorum. Entelektüel, meslek sahibi bir kadın olmaktan vazgeçtim: bütün bunlar kül oldu benim için. Kendimde bulduğum ne? Kül. Kül, külden başka bir şey değil. O korkunç klinik cinsel birleşme çizelgesinin dönümüne gireceğim, aybaşı olduktan sonra tahlil için hastaneye koşacağım, cinsel birleşmenin ardından. İğneler yiyeceğim, hormonlar, tiroid, kendimden başka bir şey, biresimsel bir şey olacağım. Bedenim bir test tüpüne dönüşecek. “Altı ay içinde gebe kalmayan insanların mutlaka bir sorunu vardır, canım” dedi doktor. Sonra dölyatağımdan ucuna pamuk sarılı küçük sopacığı çıkararak, yardımcı hemşiresine uzattı: “Kapkara”. Yumurtlamış olsaymışım, yeşil olurmuş. [...] Büyük acı ve çabayla, bütün isteklerimin, duygularımın, düşüncelerimin normal bir kadınınakinin odaklaşacağı gibi odaklaştığı noktaya vardım, ne görüyorum? Kısırlık. Birdenbire her şey uğursuz, alaycı, ölümcül oldu. Çocuklarım olmazsa –yumurtlamıyorsam nasıl olabilir? –bunu nasıl sağlayabilirler?- ölsem daha iyi. Kadın gövdem ölür. Sevişmek ölü olur, bir kısır döngü. Duyduğum haz, haz değil, bir alay olur. Yazdıklarım, gerçek yaşamın, gerçek duygunun yerini dolduramayan boş bir şey; beklenenin ötesinde, çiçek açan, meyve veren hoş bir fazlalık olacak yerde. Ted bir patriarch aile reisi olmalı. Bense bir anne. Ona duyduğum sevgiyi, sevgimizi, bizi, bedenim aracılığıyla dile getirmek; bedenimin kapıları tam anlamıyla kapandı. Bu konuda olağandışı karamsar olduğumu söylemek, bir kadının yumurtlamamayı bir şövalye sırtışıyla karşılaması gerektiğini söylemek demektir. Ya da “bir mizah duygusuyla” (Plath 2000a, 384-385).

Annelik ve çocuk sahibi olma üzerinde durulması gereken son husus, kadınların çocuklarıyla kuracakları ilişkiye yükledikleri anlamlardır. Örneğin kimi zaman kadınlar çocuklarını, kendilerini ve onları mutsuz eden her şeyi telafi etme olanağı olarak görmektedir: “Sanırım, bir bebek, iyi bir biçimde kendimi unutmamı sağlayacak” (Plath 2000a, 357). Kimi zamansa kadınlar yeni gelecek sorumluluklar ya da hazırlıksız olmalarıyla nedeniyle doğacak çocuklarını yaşamlarında bir yük ve mutsuzluk kaynağı olarak görebilmektedir: “Gebelik bir tür erinç getirir mi? Şimdi ondan kurtulmazsam olasılıkla ilk çocuğumdan sonra ruhsal çöküntüye girebileceğimi söylüyor” (Plath 2000a, 360).

10. Aile İçinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dayalı İş Bölümü

Plath’ın güncelerinde yaptığı betimlemelere göre 1950’li yılların aile yapısı toplumsal cinsiyet rollerine dayalı iş bölümünü esas almaktadır. Bu iş bölümünde kadınların asli vazifesi eşin, çocukların ve evin (yemek, bulaşık, çamaşır, temizlik, dikiş dikme, mutfak alışverişi yapmak)

bakımını kapsamaktadır. Fakat Plath gibi kendini belirli bir meslek içinde var etmek isteyen kadınlar için yemek pişirmek, dikiş dikmek gibi faaliyetler “içinde hiçbir zeka bulunmayan salt fiziksel etkinliklerdir” (Plath 2000a, 205-205). Başka bir deyişle “yoğun bir düşünce faaliyeti” gerektirmeyen, “yaratıcılıktan yoksun” uğraşılardır (Plath 2000a, 205). Bununla birlikte romantik ideolojilerin içselleştirilmesi seven kadını, sevdiği erkek için yemek yapmaya ya da onun sekreterlik, asistanlık gibi her türlü işini üstlenmeye sevk etmekte; bunları yapıyor olmaktan mutluluk duymaya güdülenmektedir: Örneğin Plath eşi Ted Hughes ile ilişkisinden söz ettiği bir günce kaydında bu tür işleri yapmaktan duyduğu hazzı şöyle dile getirmektedir: “[...] onun için yemek pişirmeyi (dün gece limonlu pasta yaptım), onun sekreteri olmayı, bunun gibi şeyleri seviyorum” (Plath 2000a, 277). Bu ve benzeri cümlelerin Plath’ın güncelerinde tekrar tekrar ortaya çıktığı gözlenmektedir:

Böylesine mutlu, sıkıcı bir biçimde pratik olmak kaygılandırmaya başlıyordu beni: örneğin, Locke’u inceleyecek ya da yazacak yerde –kalkıp bir elmalı turta yapıyorum ya da Joy of Cooking’i inceliyorum, az bulunur bir roman gibi okuyorum onu. Vay, dedim kendi kendime. Evkadınlığına kaçacak, bir çanak kurabiye hamurunun içine başaşağı düşüp kendini boğacaksın (Plath 2000a, 192).

Yapılan alıntıdan anlaşılacağı üzere kadınlar bir süre sonra ev işlerini mekanik bir şekilde yapmaya başlamakta, okudukları dergilerden yaptıkları işlere kadar her şey bu cinsiyete dayalı iş bölümünün izlerini taşımaktadır. Toplumsal cinsiyete ilişkin kritik eleştirileri olan Plath da söz konusu koşulların muhatabıdır. Güncelerinden anlaşıldığı üzere kimi zaman onun da edebî eserler üretmek yerine eşini memnun edecek sofralar hazırlamak maksadıyla yemek kitabı okumaya güdüldüğü görülmektedir. Fakat bu faaliyetleri o kadar eşi-merkezlidir ki tek başına olduğu zaman tüm o işlerden uzaklaşmaktadır. “O yemek istemediği zaman ben de kendim için yemek hazırlamayı kolaylıkla bir yük gibi görüyorum, böylece beslenmem ve uykum azalıyor” (Plath 2000a, 283).

Plath’a göre içinde bulunduğu toplumsal atmosferde cinsiyete dayalı iş bölümü bir kez uygulamaya geçtikten sonra hastalık vb. önemli mazeretler olmadıkça kesintisiz devam etmektedir. Dolayısıyla taraflardan birinin üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmemesi tartışma ve gerginlik nedeni olabilmektedir. Bu durum günce kayıtlarına şu tür örneklerle yansımaktadır: “Ted’le ceket düğmelerinin nasıl dikildiği (onları dikmem gerekir), gri takımını giymesi, bu tür saçma sapan şeyler konusunda kavga ettik” (Plath 2000a, 256) ya da “Pazar gecesi, Wiggin’lere gitmek üzere giyinirken Ted’le saçma bir kavgaya tutuştuk –korkunç, eski kol düğmelerini atmakla suçladı beni, ‘paltosuna yaptığım gibi’” (Plath 2000a, 273). Üstelik bu sorumluluklar yerine getirilmediği takdirde bir çeşit yöneten-yönetilen ilişkisi ortaya çıkmakta ve kişiyi bu işleri yapmaya sürüklemektedir: “Marcia ile Mike’a, benim: gömleklerini sakladığımı, yırtık çoraplarını parça parça ettiğimi, düğmelerini hiçbir zaman dikmediğimi anlatması. Nedeni: Böyle yaparsam, dikersin diye düşündüm. Böylece, beni utandırarak beni yöneteceğini sanıyordu” (Plath 2000a, 344). Öyle ki bu sorumluluklar artık kadınların kim ya da nasıl bir insan olduklarının belirleyicisi olmuştur. Yalnızca eşleri değil yakın çevreleri ve toplum da bu görevleri onlara teğetlenmiş görmektedir.

Sonuç

Plath’ın toplumsal cinsiyete ilişkin sorgulamalarının incelendiği bu çalışma İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD’inde yaratılan ideal kadın tipinin bir portresini ortaya koymuş ve Plath’ın bu portre karşısında yaşadığı ikilemleri ve eleştirileri gözler önüne sermeye çalışmıştır. Yapılan incelemeler bu yıllarda yetişmekte olan kadınların kimliklerini inşa ederken Soğuk Savaş dönemi Amerikan toplumunun ideolojik ve kurumsal yapılarından etkilendiğini ve bu etkilerin özellikle hükümet propagandaları, popüler magazin dergileri ve filmler aracılığıyla elde edildiğini ortaya koymuştur. Bu yıllarda ailenin iç ve dış tehditlere karşı güvenli bir tampon olarak kavramsallaştırıldığı ve savaşa katılan askerlerin geri dönüşüyle birlikte farklı mecralarda

geleneksel cinsiyet rollerine dayalı evlilik propagandalarının yapıldığı görülmüştür. Kadınların kimliklerini, bu geleneksel cinsiyet rollerini benimsemiş olan ideal kadın imgesi doğrultusunda inşa etmelerinin beklendiği anlaşılmıştır. Plath'ın da bu yıllarda annesinin ve yakın çevresinin ona sunduğu değerler sistemi doğrultusunda mevcut atmosferden etkilendiği gözlenmiştir. Fakat o kendisine sunulan değerlerin pasif bir alıcısı olmaktan ziyade aktif bir sorgulayıcısı olmaya çabalamıştır.

Plath'ın güncelerinde kişisel tecrübeleri ve çevresel gözlemlerinden hareketle dönemin çatışan aşk tarzları, bakirelik/el değmemişlik tabuları, ikinci cins olma ve erkek yaşamına öykünme durumları, kadının evlilik içindeki konumu, eş seçimi ve “feminist” ya da “kız kurusu” olarak anılma korkuları, cinsel politika, güzellik ve beden imgesi, evlilik ve kariyer çatışması, annelik ve çocuk sahibi olma ve aile içinde toplumsal cinsiyet rollerine dayalı iş bölümü ile ilgili pek çok meseleyi sorguladığı görülmüştür. Bu bağlamda Plath'ın yaşadığı dönemde kadının toplumdaki ve evdeki ikincilleştirilmiş konumundan, romantik aşk ideolojisi ekseninde kendisine dayatılan özgecil aşk tarzından, ona kendisi olma imkânı vermeyen güzellik ve beden imgesinden, cinsel tabulardan, evlilik sisteminden ve dayatılan geleneksel cinsiyet rollerinden, çocuğu olmayan kadınların kısır olarak etiketlenmesinden, aradığı eşi bulamasa da eş seçme oyununda geri kalmamak için kadınların mutlaka bir tercih yapmak zorunda kalışından, erkeklere sunulan imtiyazlardan ve onların cinsel alandaki hegemonik tutumlarından rahatsız olduğu anlaşılmıştır. Bu rahatsızlık ve sorgulama hâli, Plath'ın toplumsal cinsiyete ilişkin görüşlerini eserleri kanalıyla özgün bir şekilde sunmasına ve kadınların tarihsel süreçteki ikincilliğini sanatkârane bir bakışla irdelemesine imkân vermiştir.

KAYNAKÇA

- Apak M. (2004). *1980-90 Arası Türkiye’de Kadın Hareketinin Gelişim Süreci ve 2000’lere Yansıması: Farklılıklar, Tartışmalar ve Ayrışmalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2004.
- Berktaş F. (1998). *Kadın Olmak Yaşamak Yazmak*. İstanbul 1998.
- Bowen G. A. “Document Analysis as a Qualitative Research Method”. *Qualitative Research Journal* 9/2 (2009) 27-40.
- Boyer M. (2004). “The Disabled Female Body as a Metaphor for Language in Sylvia Plath’s The Bell Jar”. *Women’s Studies* 33 (2004) 199-223.
- Britzolakis C. (2013). “Dreamwork: Sylvia Plath’s Cold War Modernism”. *Women: A Cultural Review* 24/4 (2013) 263-273.
- Budick E. M. (1987). “The Feminist Discourse of Sylvia Plath’s The Bell Jar”. *College English* 49/8 (1987) 872-884.
- Dinçer D. & Ekşi H. (2016). “Sylvia Plath’ın Smith College yılları: Yazar olma yolunda toplumsal cinsiyet rollerinin kıskacında”. Eds. O. Köksal, E. Hamarta, C. Arslan, S. Çiftçi, S. Avşaroğlu ve M. Uslu. *I. Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı*. Antalya 2016.
- Downia R. (2014). “Consuming Appetites: Food, Sex, and Freedom in Sylvia Plath’s The Bell Jar”. *Women’s Studies*, 43, 567-588.
- Eradam Y. (1997). “Sylvia Plath: Ben’den Önce Tufandaki Kadın”, *İmge Kitap* (1997) 7-10.
- Fejer A. N. & Talif R. (2014). “Individual Mobility and the Sense of “Deadlock”: A Cultural Materialist Analysis of Sylvia Plath’s The Bell Jar”. *SAGE Open* 4/3 (2014) 1-10.
- Friedan D. (1983). *Kadınlığın Gizemi*. Çev. T. Mertoğlu, İstanbul 1983.
- Giddens A. (2010). *Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*. Çev. İ. Şahin. İstanbul 2010.
- Glick P. & Fiske S. T. (1996). “The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism”. *Journal of Personality and Social Psychology* 70 (1996) 491-512.
- Görey Ö. (2014). *Three Sibyls On a Tripod: Revisionary Mythmaking In the Poetry of Sylvia Plath and Adrienne Rich*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Leicester, Leicester 2014.
- Grady M. P. (1998). *Qualitative and Action Research: A Practitioner Handbook*. Bloomington, IN: Phi Delta Kappa Educational Foundation.
- Hatfield E. F. (2017). “Book Review: Sylvia Plath and the Language of Affective States: Written Discourse and the Experience of Depression”. *Journal of Language and Social Psychology* 36/4 (2017) 494-499.
- Holt J. (2014). “Ideal Woman”, (11 Mart 2019). Kaynak: <http://www.csustan.edu/sites/default/files/honors/documents/journals/soundings/Holt.pdf> (11 Mart 2019). *Semantic Scholar’dan alınmıştır*.
- Karakoç M. (2016). *Readings Sylvia Plath’s Poetry through Contemporary Literary Theory*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul 2016.
- Kaur BB. (2017). “The Problematics of Existential Anguish: Mother-Daughter Conflict in Sylvia Plath’s The Bell Jar”. *International Journal of English Language, Literature and Translation Studies* 4/3 (2017) 48-54.
- Kumlu E. (2010). *Re-reading Sylvia Plath through The Bell Jar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2010.
- Lee J. A. (1977). *The Colors of Love*. New York 1977.
- Marmara N. (2011). *Sylvia Plath’in Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi*. Çev. D. Körpe, İstanbul 2011.
- Meyerowitz J. (1994). *Not June cleaver, women and gender in postwar America*. Philadelphia 1994.
- Millett K. (1973). *Cinsel Politika*. Çev. S. Selvi, İstanbul 1973.
- Orlijan K. (2002) “Sylvia Plath”. Ed. C. Cucinella. *Contemporary American Poets: An A-to-Z Guide* (2002) 284-289. London.
- Plath S. (2000). *Sylvia Plath’in Günceleri*. Yay. Haz. T. Hughes ve F. McCullough, Çev. Ş. Karadeniz, İstanbul 2000.
- Pipoş C. (2013). “An Analysis of Intimacy in Sylvia Plath’s Poetry”. *Bulletin of Transilvania* 6/55 (2013) 15-18.
- Spivack K. (2004). “Some Thoughts on Sylvia Plath”. *The Virginia Quarterly Review* 80/2 (2004) 212-218.
- Tyler-May E. (2008). *Homeward Bound: American Families in The Cold War Era*, New York 2008.
- Wagner L. W. (1986). “Plath’s The Bell Jar as Female Bildungsroman”. *Women’s Studies* 12 (1986) 55-68.
- Wagner-Martin L. (2003). *Sylvia Plath: A Literary Life*. New York 2003.